

МИЛА С. АЛЕЧКОВИЋ НИКОЛИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ
SOCIÉTÉ DE PSYCHOPATHOLOGIE DE L'EXPRESSION ET D'ART-THÉRAPIE
PARIS

ДИЈАГНОЗА ПСИХОПАТИЈЕ: ЗАШТО ПСИХИЈАТАР И ПСИХОЛОГ МОРАЈУ ДА ПОЗНАЈУ ЕТИЧКЕ ДОКТРИНЕ²

САЖЕТАК. Овај рад анализира проблем природе најтеже нозолошке психопатолошке дијагнозе – психопатије у свим њеним обележјима, од неуролошког и психолошког, до социјалног и политичког. У раду је анализирана аналогија: карактера друштва наспрам карактера појединца. У другом делу рада обрађен је појам психопатије као опште „слике света” одређеног времена и заједнице, са посебним освртом на сурови финансијски дарвинизам и на српско друштво данас (2014).

Закључак рада јесте да је немогуће дијагностификовати било коју психопатију као болест ако се у психијатријске и психолошке анализе не укључе анализе социолога, педагога, а посебно психолога морала и етичара. На крају, став аутора јесте да сваки психијатар и психолог који се сусреће са психопатијом и суди о њој апсолутно мора да познаје етичке доктрине (сврстане у деонтологију и утилитаризам), њихова супротстављања, као и све њихове последице.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: психопатија, психопата, елиминација, осећај кривице, дарвинизам, етички утилитаризам, деонтологија.

¹ anmila2512@yahoo.fr

² Рад је примљен 18. августа 2014, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 25. децембра 2014.

У овом раду, анализираћемо логичку и емпиријску везу између карактера друштва и карактера појединца, везу коју је, спајајући наследне, генетске и друштвене, срединске чиниоце развоја, јасно показао, у свим својим делима, још Ерих Фром (*Erich Fromm*), а посебно на примеру себичног, деструктивног, „недемократског” и „аналног” карактера. Али, оно што никада није анализирано, то је управо ова социолошко-психопатолошка аналогија на примеру пожељног модела личности искључиво финансијских демократија потрошачког транзиционог карактера анархичне данашњице која, у бившим комунистичким земљама (с посебним освртом на Србију), нуди један „нови тип утилитарног профи-мана” као доминантни и пожељни тип карактера.

Будући да се у психологији зна да су „малформације” карактера везане за недовољно постојање или непостојање инстанце Над-Ја (Супер-Его), односно инстанце савести у структури личности, и будући да је људска савест везана за етичке одреднице, питања која посебно третира овај рад, бавећи се једном од најпесимистичкијих дијагноза, јесу суштинска питања везана за психологију, социологију, педагогију и етику:

- 1) да ли је „психопатија” болест или неморал (онтолошки гледано чисто Зло), или оба ова одређења истовремено?
- 2) који тип друштва посебно погодује стварању овакве клиничке слике појединца?
- 3) на који начин се данас (2014) српско транзиционо друштво може излечити од слике света која „психопатски карактер” нуди као доминантни и пожељни тип личности?
- 4) зашто би психолог и психијатар требало (обавезно) добро да познају етичке доктрине и њихове последице?

Пођимо редом.

ВРЕМЕ БЕЗ АКСИОЛОГИЈЕ И БЕЗ ГРЕХА: РАЂАЊЕ НОВОГ/СТАРОГ ДРУШТВЕНОГ ПСИХОПАТСКОГ ПРОФИЛА

Старо доба историје људског друштва било је доба темељења хијерархије и вредности. Ако је за Платона, философ био узвишенији од ратника, а ратник узвишенији од привређивача, то је зато што су коване хијерархизоване вредности. Легитимизација друштвеног поретка и трансценденталне хијерархије у старом добу, јесте свето и дожанско провиђење које је долазило изван људске

заједнице. Оно је у друштву чувало какав-такав осећај колективне кривице, односно постојао је реални појам почињења греха и покајања.

Таква непроменљивост друштвеног поретка старог доба имала је два облика. Први је спољашњи у односу на друштвену заједницу, а други је био нека врсте унутрашње емергенције друштва, у традиционалистичкој концепцији божанског као облика свете природе, односно природе као божанског.

Други облик старог поретка легитимизован је теоријом природног права или англосаксонским *'common law' (us, coutumes)*, у суштини *инеистичком* антропологијом. То је била слика света која је примат давала урођеном и механички пренетом, а не ономе што је у животной средини и у друштву стечено. Друштво се репродуковало као детерминисано, заувек структурирано и хијерархизовано.

Било да је ова друга слика божанске трансценденције схваћена као рационални калкулаторски индивидуализам и егоизам (Томас Хобс, *Thomas Hobbes*), или егоизам са симпатијама за другог (Дејвид Хјум, Џон Лок, Адам Смит; *David Hume, John Locke, Adam Smith*), или утилитарни егоизам (Џерери Бентам, *Jeremy Bentham*), или емпатијска комуникација и алтруизам, која је од Аристотела и Светог Томе Аквинског водила линијом до Жана Жака Русоа (*Jean-Jacques Rousseau*), читава слика света овога доба била је хијерархизована, *инеистичка*, статичка и друштвено непроменљива.

Људско друштво водила је божја промисао. У име сакралног и светог, божји заступници доносили су све политичке и друге друштвене одлуке. Политичка организованост постојала је да би се овај систем, односно божји поредак поштовао. Време није било доживљено као линеарно, него као циклично. Колективизам и народни дух *Volkgeist* или *Kultur*, који је из те нужности следио, није имао никакву алтернативу, а индивидуалне 'слободе' нису значиле ништа.

Са рационалистичком теоријом сазнања, која ће људској заједници и схватању судбине донети нови облик слободе, родиће се и нова велика психолошка искушења и замке. Човечанство је ушло у епоху тражених индивидуалних слобода, али је та епоха све више излазила из поља аксиологије и имала све мање јасно поимање Добра и Зла.

У доба лаицитета и рационалне епистемологије, време више није схваћено као циклично и јудео-хришћанска порука да се

Спас (у почетку божански, а не овоземаљски) налази у будућности, односно да је време континуирано, историјско и линеарно (коју преузима просветитељство у облику идеје „Пројреса”), отвара ново доба. Први елемент тог модернизма јавља се у XVI веку када протестантизам прихвата и установљује да је сваки појединац, ван религиозних ауторитета, слободан да интерпретира свете текстове. У даљем развоју друштва и наметању индивидуалне воље, сакрална друштвена заједница полако ће постајати друштвени скуп који ће почети да се одржава на скупини интереса, а људска личност ће постајати атомизована јединка. Модерни индивидуализам који Спас сада тражи у овоземаљском доњем, а не више божјем, горњем свету, у овоме тренутку већ је устоличен.

Иако и католици и протестанти, као што смо већ рекли, овим сасвим извесно установљавају *морал слободе и одговорности* (упркос католичкој институцији „*absolvo te*”), за разлику од католичке философије друштва и једнакости, протестанти, калвинисти и њима слична учења, задржали су *схватање о њредесџинацији и божјој изабраности, односно учење о људској неједнакости* (овога пута и на земљи и на небу). У том гледању на смисао људског живота, онај ко на овом земаљском свету успе, у свом успеху види знак своје изабраности, док онај који у животу и послу не успе, у свом поразу такође види неумитну божју вољу. И поред тога што је био увод у модернизам и индивидуализам, протестантизам овим у људско схватање уноси и неку врсту инегалитаризма, односно *њредесџиниране неједнакости људи*, која ће много касније, послужити да пасивистички оправда све неједнакости и неправде друштва неразвијеног и почетног капитализма, односно система неједнаких друштвених могућности (који, рецимо, и данас, 2014, влада у транзиционој Србији).

Свето и трансцендентално је у новом добу нестало, а вербално позивање на њих почело је да служи искључиво у утилитарне и макијавелистичке политичке овоземаљске сврхе. Већ је институција лаког „опроштаја греха” штетила хришћанској деонтологији, а погодовала стварању „инструменталних карактера” и манипулације људским бићима, који ће бити усавршени до научне равни, на пример, у доктрини васпитања (у ствари научног „подређивања личности”) и праксе једног Игњација де Лојоле (*Ignace de Loyola*).

Спој философије Томаса Хобса, философије калвинизма, рационализма, материјализма, емпиријске науке, утилитаризма и развијајућег капитализма, *даће једну њоседну слику свеџа и аксиоло-*

ије која ће човека истовремено ослободити, али и поново окова-
ти у ланце, можда много теже од оних из доба феудализма.

У наставку рађања новог рационалног света, Александер Хамилтон (*Alexander Hamilton*) ће у Америци прокламовати новчану корупцију као „нужан феномен нововековне демократије” (много радикалније него Монтескије (*Charles de Montesquieu*) у својој концепцији тзв. „меке трговине”) (*Montesquieu*, 1949, стр. 142). Почеће, потом, ера финансијских и војно-индустријских ратова и отвориће се свет финансијске спекулације у коме демократија, некадашња „владавина народа”, више неће моћи да се посматра без игре уцене и великих сума новца међу интересним групама и олигарсима. Морални и вредносни аспект ће у функционисању друштва бити готово избрисан (односно остаће још само његов вербални аспект), јер ће, како каже Филип Грасе (у наставку старе анализе америчког друштва коју је дао још Марк Твен (*Twain*, 2004), лакше бити ономе који је починио грех или злочин, а имућан је, неголи оном ко је невин и сиромашан. Тако ће сам принцип слободе у име кога је људско друштво тежило да себе (без виших трансценденталних сила) само уређује, сада, у новом облику тоталитаризма, бити укинут.

Међутим, Хобсова трагична слика човека („*Човек је човеку вук*”), затим релативизација и утилитаристичко (*Jeremy Bentham*) дрисање границе између појма Добра и појма Зла, два су најпогубнија момената за људску психу који су донели, с једне стране схизофрене, а са друге психопатске психолошке профиле, обресе и последице. Наиме, докле год у људској психи постоји поларизација на Добро и Зло, дотле човек може да тежи да издегне Зло и да достигне Добро (ово последње несводиво на утилитарни принцип Корисности), у чему се, кроз различите форме и посртања, састоји и читав смисао његовог деонтолошког живота. Појединци који не поседују осећај за ову разлику, на неки од начина дивају иманентно кажњени. Али, ако читаво људско друштво престаје да прави разлику између Добра и Зла, или ако пође путем који није у стању да разлучи једно од другог (у случају да се неким трећим регулатором, као што је новац, једно може формално превести у друго без искорењивања феномена Зла, односно без искорењивања људске патње), онда човечанству прети повратак у опасну историјску регресију.

У овом историјском уводу, ми смо намерно установили аналогiju између етичког утилитаризма и психолошког профила у коме је инстанца савести „Над-Ја” недовољно оформљена или са-

мо релативна, те ће та аналогија бити главна нит наше касније расправе.

ГЕНЕЗА ПСИХОПАТИЈЕ, КЛИНИЧКИ ПРОФИЛ И КАКО ГА ДИЈАГНОСТИФИКОВАТИ

Којој год теоријској психолошкој и психопатолошкој опцији да припадамо, инстанце личности (Оно, Ја и Над-Ја, односно Id, Ego и Super-Ego) нису за нас спорне и можемо их сматрати опште-прихваћеним моделима који се преводе у психолошке емпиријске законитости. Такође, у класичној нозолошкој психопатолошкој подели на *неурозе, ираничне случајеве, њсихозе и њсихоидије*, највећа клиничка мистерија (вероватно због немогућности клиничког психотерапијског рада и третирања, али и прецизног дефинисања као јасне болести), остаје расветљавање различитих аспеката *иприроде иоремећаја њсихоидија*.

Наслањајући се на Кантову (*Emmanuel Kant*) изреку о „звезданом небу над нама и моралном закону у нама”, Сигмунд Фројд (*Sigmund Freud*) писао је да је за разлику од величанствених звезда, несклад одсуства савести и „неморалности” великог броја људи, био велики „пропуст у божјем стварању”. Савест јесте у нама, али она ту није од рођења и за разлику од енергија биолошке нагонске инстанце „Оно”, енергија инстанце личности „Над-Ја” ствара се дуготрајно током одрастања и сазревања, али није нимало извесно да ће она бити на задовољавајући начин и створена. Колико год да има добре урођене диспозиције, мало дете је аморално биће, без унутрашњих кочница својих импулса који теже директном и брзом задовољењу.

У психопатолошкој нозологији, група психопатских обољења више него иједна друга показује *сиој ѡнеишких и друшћивених, односно срединско-социјалних дејсиава на личности*. Често је овде чак потпуно јасан примат ових других друштвених чинилаца. Јасно је да за развој сваке психопатске клиничке слике, у узрочном смислу велику одговорност имају родитељи који, пружањем доказа љубави, претњом или казнама, које воде процесу интернализације родитељске строгости од стране детета, оцртавају и моделују рани дечји карактер. У најбољем случају, разрешење Едипалне фазе и успешна идентификација с родитељем истога пола поставиће на здраве основе дететово Над-Ја (Супер-Его) као инстанцу савести. „*Ја-Идеал*” јесте остатак старе представе (дететово дивљење родитељу) оца и мајке, с којим ће се наше Ја упоређивати, настојећи да тај идеал достигне кроз тежњу за усаврша-

вањем. Тако створено Над-Ја носиће читав живот у себи све традицијске вредности које су се преносиле из генерације у генерацију дате групе или народа. Али, у случају да ова инстанца личности у детињству није добро оформљена, или да уопште није оформљена услед различитих траума, ометене идентификације са родитељем, или услед посматраног и доживљеног насиља, постоји врло велика вероватноћа да психопатолошки профил такве особе склизне ка психопатској слици *нейосијања осећаја кривице* (*што је у лоичкој вези са нейосијањем инстанце самости*). Од почетка је, дакле, јасно да је овде у центру свега управо дететов *карактер*, односно његова развојна (мал)формација која за собом повлачи настраност афекта, воље и нагонског живота будуће особе. Зато је непостојање стида и кривице у дечјем понашању (после пете, или шесте године живота) први индикатор опасности која ће се касније развити у физичку и психичку агресивност *усмерену увек ка – себи, на друге личности или на друштво*. Ово се може испољавати на разне начине, али један од типичних начина испољавања такве странпутице биће слика агресивног, неувиђавног, неосетљивог или садистичког иживљавања деце над другом слабијом децом или над животињама. Јасно је да ће, ако са оваквим дететом није рађено на време и адекватно, док је још било могуће да се његови себични и агресивни импулси другачије усмере, расцеп између свесног и несвесног дела његове личности остати као последица лоше идентификације и лошег контакта са самим собом, те ће каснији психопатски профил врло вероватно постати константа, а социјална деликвенција или криминал, судбина.

Таква личност која поседује психопатску црту, а посебно она код које је захваћен и читав карактер, неће бити способна за добру сублимацију својих агресивних нагона (коју постиже сваки стваралац), нити ће бити способна за било какав вид стваралаштва и трансценденције (већ смо констатовали да је, за разлику од осталих дијагноза, код креативних структура личности, психопатски профил најмање заступљен). Када је у питању позитивна *„рејесија у служби Ја”*, овај механизам одбране потапања у фантазију и накнадног враћања у реалност, такође је код стваралача увек веома снажан и психоанализа га добро описује. За разлику од ствараоца који најчешће поседује јасну преморбидну структуру личности коју затим моћно сублимира, обради, симболизује и искористи у *„служби Ја”*, извесно је да личност са агресивним пртљагом, а без стваралачког дара, никада неће по-

стати продуктивна, нити ће успети да оствари некакво уметничко или научно дело. Напротив, таква особа код које Над-Ја није формирано, образоваће се као инструментална, манипулативна, не-емпатична, често на патолошки начин „психопатска структура”. Њене настраности ће увек бити свесне или вољне, а психијатријска дијагноза ће (ако није у питању комбинована клиничка слика) у таквом случају ипак, што је за правосуђе изузетно важно, сачувати појам „урачунљива особа” (иако код тзв. „епилептоидне психопатије” долази до нагле смене емоција и до велике импулсивности, то стање се не може сматрати „сужењем свести” у правом смислу те речи).

Било да је реч само о диспозицији, о црти личности, или о читавом карактеру, не улазећи у све типове овог обољења (*алкохолне, епилептоидне, шизофрене, хистероидне, сексуалне и циклоидне психопатије*), као и бројна комбинована стања и комбиноване дијагнозе), рећи ћемо само да основна природа нозолошке групе и феномена „психопатија” у клиничкој дијагностици увек има следеће главне карактеристике:

- 1) реч је о необрађеној *адресији* усмереној углавном на *сињашињи свеш* (а не на унутрашњост личности);
- 2) карактеристичан је недостатак *интеросективности* код овакве личности;
- 3) карактеристична је неувиђавност, *не-емпајичности*, немогућност уживљавања у туђе емоције, услед недостатка самих емоција;
- 4) карактеристично је *неиспојање осећаја кривице*, односно немогућност изазивања таквог осећања код психопатског профила у чистом облику, а закржљало осећање кривице у комбинованим дијагнозама (управо зато што у детињству није оформљена (или није добро оформљена) инстанца савести);
- 5) карактеристично је *свесно и њремедиширано* манипулисање другим људима;
- 6) реч је о поремећају који је друштвено условљен, или барем своје праве обресе добија у заједници (отуд други назив *социопатија*);
- 7) код прекршаја и злочина које чине овакве личности, веома је вероватан *рецидивизам* услед непостојања унутрашњег коректива.

С лицем које је дијагностификовано као *психопатски карактер* (лице које поседује не само *психопатску црпу*, него је *психопатијом захваћен чистав карактер*), из наведеног разлога немогуће је радити било какву психотерапију, јер она почива управо на изазивању осећаја кривице (болестан човек је конкретно или егзистенцијално крив или према другима, или према самоме себи). Психопата је особа која не може да осети кривицу, карактерно је деформисана и стога оваква особа представља потенцијални органски разарач сваке заједнице. Понекад је таква дијагноза комбинована са ауторитарним и первертираним типом личности тзв. *хетерономној морала* који су одлично описали и когнитивиста и конструктивиста Жан Пијаже (*Jean Piaget*) и социјално-психолошки мислилац Теодор Адорно (*Theodor Adorno*), у случају да је у оболелом лицу очуван какав-такав осећај моралности (макар и онај хетерономни који се заснива на страху од казне). Али, много чешће психопатска структура личности нема никакав морални осећај.

Док је код неуротичара инстанца савести „Над-Ја (Супер-его) наизменично, или јако слаба, или прејака (у овом последњем случају, она је кажњавалачка), дотле те инстанце у профилу психопате готово да нема”.

У случају високе интелигенције психопатски профил је манипулатор, друштвени социопата и садиста неспособан за морална осећања (јер нема формирану инстанцу савести, Над Ја), а у случају ниског интелектуалног фактора, као и епилептоидног карактера психопатије (нагла садистичка пражњења емоција) из ове се групе често регрутују убице или крвни злочинци. У психопатологији су овакви пацијенти познати и препознатљиви по томе што се никада не кају за почињена убиства (управо због непостојања осећаја кривице), већ се понекада чак и јавно поносе њима, најављујући почињење нових дела. Њихова саморефлексија је равна нули, рецидивизам њихових агресија, злочина или прекршаја је готово правило, а деструктивна штета коју чине другим члановима заједнице је огромна. Али, као деликвент, преступник, или злочинац, психопата је увек много више од овог психопатолошког и клиничког одређења, јер, како то још Ерих Фром показује, карактер појединца и карактер друштва налазе се у логичкој и органској вези. Психопатски профил је, такође, можемо то поуздано да тврдимо, психолошка изведена последица једне спорне етичке доктрине, једне нехумане социологије и једне егоистичне и песимистичке слике света.

ДИЈАГНОЗА ПСИХОПАТИЈЕ: ОД СЕРИЈСКИХ УБИЦА ДО ДАРВИНИСТИЧКОГ ДРУШТВА

У друштвеном смислу психопата је реципрочан слици нововековног ослобођеног, али первертираног друштва: он је спој ослобођеног од цензуре, безбожног, материјалистичког и утилитарног човека, који се одавно не ослања на ум, а некада више ни на разум. Он не зна за поунутрени морални закон и не стаје у злоупотреби своје околине све док га нека физичка или друга сила у томе не заустави. Монтескије је писао да сваки човек који има власт „у својој власти иде све дотле док не дође до граница” (Montesquieu, 1949, стр. 142). Клинички психопата, међутим, ни те границе не поштује и реагује само на физичку силу, односно само на физичку материјалну казну или на неки облик застрашивања који на њега може да делује. Овде, међутим, треба рећи да велики део казни, па ни застрашивања, *на овакве карактере уопште не делује*, због чега је одувек било веома спорно питање некадашњег извршавања смртне казне над најгорим примерцима ове врсте (где су у питању биле најчешће комбиноване дијагнозе). Испоставило се да је, у великом броју случајева, смртна казна у таквим околностима деловала застрашујуће на оне који нису ни били склони екстремним злочинима, док на праве убице (мисли се на доминацију генетских чинилаца) она уопште није деловала застрашујуће.

Али, вратимо се поново социјалним чиниоцима. Видећемо да слепило потрошачког и утилитарног друштва умногоне и одувек иду на руку психопатском психолошком профилу. Можда је потребно подсетити на социјалне и моралне парадоксе који овоме иду у прилог: крвни убица у највећој данашњој војној сили света и неолибералној материјалној философији коју она пропагира, без обзира на тежину свога злочина, под условом да има материјалне могућности, може да плати, односно да откупи своју условну (или безусловну) слободу, чиме се обесмишљава свака правда или тежња ка њој. На електричну столицу, у многим деловима америчког друштва, одлазе само они злочинци који нису у могућности да своју слободу финансијски откупе.

Већ смо констатовали да су психолошки и социолошки бихејвиоризам, или *изврнути Скинеров кавез* („Велики брат”), само израз друштвеног неразумевања и неуког примењивања озбиљних психолошких законитости теорије учења и условљавања. Инженери оваквих патолошких заједница управо не познају законе

психологије, који већ дуго времена човеку дају могућност да неке опасности социјалног условљавања издигне, захваљујући томе што наука већ добро познаје како делују установљене правилности људске психе.

Чињеница је и да психопатски профили, према Гаусовој (*Gauss*) нормалној расподели, вероватно постоје у свим временима и у свим друштвима. Али, може се рећи да је управо друштво које фаворизује сурово такмичење без јасних моралних правила и без икаквог појма заслуге, не кажњавајући материјално богате, већ искључиво сиромашне (који нису имали ни једнакост почетних могућности) најбољи хумус за овакву потиснуту патолошку психолошку структуру личности, односно за њено испливавање на друштвену површину.

Метафорично речено, нови/стари тип психопатске личности у оваквом финансијском тоталитаризму одменио је некадашњег „новог непобедивог над-човека” из доба комунизма. Али, ово је сада непобедиви раскорењени, завидни, интересни „профиман” и друштвени манипулатор, егоиста, хедониста, безобзиран, аморалан, агресиван, садиста, анално структуриран, уз одсуство осећаја кривице или милости, суров и понизан истовремено (према неурози: „горе-доле”, коју у својој „*Индивидуалној психологији*” добро описује *Алфред Адлер* (Adler, 1961), или у „*Психологији моћивације*” *Пол Дил* (Diel, 1948)). Овакав створ крчи свој пут ка врху људског утилитарног, суровог, дарвинистичког друштва, а оно ни само више нема механизме да га осуди, или казни.

Психолошки идентитет човека се у таквом друштвеном систему топи, а природне последице ове завршне драме постају брзо видљиве: јавља се људска удвојеност, површност, недоследност, превртљивост и агресивност без обзира и икаквог милосрђа према слабијем бићу, које се доживљава као нужни друштвени отпад. „Цезаризам”, али онај без стварне духовне и физичке моћи, заразио је бледе ликове мегаломанског хода по таквој квази-демократској свакодневици. Друштвене лутке на концу дивљег капитализма излазе на сцену и сваку реченицу почињу и завршавају са „Ја”. Свако од хиљаду и једног „Ја” новонастале друштвене безбожне и безтранскенденталне, мегаломанске, профитне хоризонтале жели да се само оно издигне над другима. Сви закони Кеопсове пирамиде у којој душа не трули јер поштује висину, у оваквим друштвеним условима су уништени. Ова модерна дарвинистичка друштвена и политичка игра је игра без правила,

игра „неограниченог нереда”, како би рекао Роберт Музил (Musil, 1956), у којој глас „Ја (на енглеском)” свемоћно повезује било шта с било чим. Све се налази у инцестуозној хаотичној вези и сплету, све је *једнако и њоравњано*. Упркос томе, свако појединачно безначајно Ја у таквом друштву лажног и набујалог индивидуализма жели да сатре друго конкурентно Ја. По узору на овакав модел елиминаторске џунгле, готово сва бивша комунистичка, а сада политичко-економски „транзициона” друштва личе, као клонови, једно на друго: и српска данашња духовна транзиција такође је сурова, такмичарска, немилосрдна, Ја-центрична, хистерична, површна и превртљива.

Понашање које се некада сматрало принципом плебса: отимање, грабеж, превара, лаж, бука, разголићавање, завођење... у таквом друштву надјачава некадашње хришћанске, аристократске и деонтолошке (хуманистичке) принципе грађене и брањене стотинама година. На овај начин, готово да је измењен „фенотип” старих хришћанских вредности.

Међутим, на срећу, у људском бићу и даље постоје и *јенонийи и археийи* наслаганих искустава, који, упркос свему, у раскоренењу, побеснелој, „ослобођеној”, себичној јединки XXI, века, као дар више силе, и даље латентно живе, трају и делују узрочно на људско понашање.

ПСИХОПАТИЈА КАО ЕНДОГЕНА АГРЕСИЈА, АЛИ СОЦИЈАЛНА БОЛЕСТ: МУЗИЛОВ ЧОВЕК БЕЗ СВОЈСТАВА КАО ДЕО ДРУШТВА БЕЗ СВОЈСТАВА

Видећемо да се у друштвеним условима који фаворизују психопатску слику света и психопатски профил личности, Жан Жак Русоова друштвена гешталтистичка (више од простог збира јединки) „*volonté générale*” постепено губи, а да најпростији квантитативни збир себичних интереса атомизованих јединки преузима вођство људском заједницом као какофонија „јавног мњења”, без оријентације ка вредностима, или ка појму друштва врлина. Сигмунд Фројд ће описивати патологију управо таквог егоистичног човека (таквог егоистичног друштва) који је напустио трансценденцију и повукао се у унутрашњост сопствене себичне личности, док ће Карл Густав Јунг и даље веровати да људско биће лишено нечега вишега од себе, остаје, у суштини, само гола илузија.

Берђајев (Николај Алекса́ндрович Бердја́ев) (Berdiaev, 1938) је социјалне класе сматрао бесмислицом (у односу на истинске ра-

злике међу личностима), али је писао да је друштво у коме свако ради за свакога много хуманије од оног у коме су сви свима само психопатско, успутно и пролазно средство у достизању неког утилитарног, профитног и световног циља. Овај мислилац је, без сумње, носио у себи снажан хришћански деонтолошки архетип смисла живота, замисао социјалне правде, затим француски „социјални уговор” као тековину XVIII века, али и читаву људску дугу борбу за осмишљавање хуманог постојања.

Ми данас можемо да поставимо питање: да ли је у XXI веку могућ повратак на демократију према вредности а не искључиво према агресивној бројчаној надмоћи? Да ли је могуће поново проналажење смисла алтруистичког живота за којим смо трагали толико стотина година? Можемо ли да зауставимо колективну аутодеструкцију и да се вратимо на истинско тражење људске психолошке и политичке слободе која постоји само у најхуманијим колективним одлукама?

Можемо ли опет да створимо „новог-старог непобедивог над-човека” који не мора да се плаши божјих висина, али који мора да увиди бесмисао свога трајања у психопатској, редуцираној слици искључиво утилитарног и једнодимензионалног (да се послужимо изразом Херберта Маркузеа) живота?

Докле год можемо да осетимо барем стид пред закључком патолошког стања дијагностификоване психопатије у којој се данас као читава људска заједница налазимо (сâм психопата није у могућности ово да осети, јер је то за њега „*petitio principii*”), дотле је барем таква анализа, за нас етички веома охрабрујућа.

У противном, сви бисмо постали само пуки Музилови „људи без својстава” и били бисмо осуђени да живимо, без икаквог колективног идентитета и без икаквог друштва у правом смислу речи, у једном празном и схизофреном „грегарном мноштву без својстава” (Musil, 1956).

БАНАЛНИ ПРИМЕРИ ДРУШТВЕНЕ МАНИПУЛАЦИЈЕ, НЕСЛОБОДЕ И ЛАЖНЕ РАЦИОНАЛНОСТИ

Видећемо, такође, да је и читав овај друштвено манипулативни и потрошачки систем раног, суровог, дарвинистичког капитализма заснован на феноменологији *преваре* и *прашеће друшћивене* и *индивидуалне параноје*. Цео овакав систем функционише увек на *психопатском начелу* немилосрдног израбљивања других бића, односно на емпиријском принципу прости преваре, вребања и

хватања човека у његовим нагонима, или слабостима. Циљ је ухватити човека у његовом страху, у његовој перманентној психолошкој, економској и моралној збуњености, те, тако, кроз покушај снажног условљавања створити од људског бића потрошача зависног у највећем могућем степену. Крајњи циљ јесте да овакав човек постане сличан параноидном, преплашеном зависнику-наркоману који сваки пут изнова плаћа (купује, даје, одриче се) да би се ревитализовао, те да он не може ни да схвати да се налази у једном ланцу неслободе без повратка, из кога више уопште не може да искорачи. Читав такав потрошачки точак нехумане међузависности и последичне параноје као да збуњеном људском бићу „старозаветно” и осветнички поручује следеће: „опет си успешно преварен, успешно си ухваћен у сопствену слабост, мораћеш сваки пут изнова да се спасаваш од лукавости нашег система!”

Даћемо овде неколико једноставних примера како бисмо илустровали овај социјални затворени манипулативни круг из кога је немогуће изаћи, а који у правом смислу речи може да се окарактерише као настран, пасивно-агресиван, односно управо „психопатски”.

Узмимо баналан пример употребе модерних рачунара који заиста представљају велику технолошку тековину. Међутим, и поред тога што је генијални Никола Тесла веровао да ће информација за све људе једнога дана бити потпуно бесплатна, целокупан овај информатички (не научни, већ купопродајни) свет и систем данашњег тржишта окреће се и сам себе одржава на исти овај дарвинистички начин. Свакодневно генерално програмирано улетање разноразних технолошких вируса у системе потрошача, убацивање невидљивих техничко-финансијских и других шпијуна у рачунарске програме, нагони човека, не само да губи време на оно што је ефемерно и што га спречава да ствара и ради, већ га тера да буде све већи зависник и све чешћи купац све бољих и бољих „електронских заштита”. Такође, у рачунар се потрошачу свакодневно убацију и увеличани телефонски бројачи, који повлаче лажне рачуне и лажне наплате. Потрошач то може да открије само ако поново купи још бољи „детектор” преваре. Логика процеса у себи носи психопатску црту *par excellence* која нам, заправо, ругајући се, поручује: „ко вам је крив, ако нисте на време приметили превару, изволите платите вашу грешку и непажњу. Ваше је било да будете обазриви и довољно параноидни, а наше је да варамо...” ... Онога тренутка када се корисник од сличних

сметњи обезбеди, надајући се да ће наћи макар мали тренутак предах и мира, „улезе” који улећу у његов информатички систем већ су се осавременили и већ припадају новој генерацији, те он поново мора параноидно да реагује и да купује најновије диспозитиве да би се заштитио. Ова спирала понавља се *ad infinitum*, јер на тој међузависности лажних, односно правих потреба заправо све и почива. *Пошрошачки сисџем а љриори љредвиђа да људско диће нема и не љреба да има ни душевној, ни физичкој мира, јер љај сисџем из човековој вечној сљраха, сљрејње и немира, зајраво и црљи свој највећи обрљни замајац.*

Узмимо други једноставан пример. Сиромашни студенти који у развијеном свету траже посао, такође су данас углавном упућени да то чине преко интернета. Када они пронађу и отворе формуларе које треба да испуне за своје кандидатуре, формуларе које праве државне установе, онда им се на екрану појави дознака која их обавести да су принуђени да формулар испуњавају преко „кодова”, што значи да ако немају одређене кодове, не могу уопште да отворе формулар. Да би дошли до тих кодова, потребно је да претходно окрену специјалне бројеве телефона који у неким европским земљама почињу са 08 и изузетно су скупи, али потребни кодови (приступне шифре) могу да се добију искључиво преко датих телефонских бројева. За позивање ових специјалних бројева, треба инсталирати посебне програме на телефонима који такође коштају. Бројеве је, потом, потребно окретати више пута, јер најмање два различита кода отварају неки понуђени формулар. Дакле, тек ако, и пошто, тих неколико скуких телефонских бројева плате, студенти који траже посао могу да покушају да испуне формулар којим ће они, заправо, тражити своје основно људско љраво да раде, односно право да пронађу неки посао и стекну почетна финансијска средства. Али видимо да је и ово њихово основно људско право, такође, а priori, условљено имовинским стањем.

Логички закључак који из свега овога проистиче јесте да онај ко нема новца не може ни да покуша да потражи легалан начин како да новац заради, без обзира на нужду, жељу и искреност потребе да ради. Човек у оваквом систему мора да плаћа управо то своје елементарно људско право које ничим не би смело да буде условљено (на примеру политичког и грађанског права гласа бирача (али и права на рад) знамо да елементарна људска права гласа и рада, претходе сваком другом финансијском праву и обавези).

Чак и ако одређена особа има срећу да пронађе посао и да све своје финансијске обавезе редовно измирује, потрошачки систем је постављен тако да потрошач ни у једном тренутку нема ни душевног, ни физичког мира. Такво биће стално мора да живи у философији и психологији опреза, страха и параноје, те да мотри и дознаје који следећи шраф система намерава да га затекне збуњеног и да га превари, како би завртео неки нови замајац профита. Све је ово затворен круг, који умна неконформистичка бића могу да спознају и осуде, али врло тешко из њега могу да изађу.

Читава та логика потрошачког система циркуларног бесмисла, безобзирности и *пассивне агресивне*, правда се, од стране својих твораца, ефикасношћу и *рационалношћу*. Али, на основу онога што таква логика у људским животима стварно производи (страх, неизвесност, збуњеност, параноју, депресију, бес и агресију), иста се никако не може сматрати ни ефикасном, нити рационалном, него управо *манипулативном* и *агресивном*. Наиме, несрећни људи, под сталним притиском превара које намерно систематски лове њихову непажњу, слабост, наивност и збуњеност, не могу ни у чему да буду ефикасни. Познато је да несрећа и незадовољство производе смањену мотивацију за рад и за животну борбу у сваком погледу, будући да збуњеност, бес и љутња никако не могу да одрже људски интринсички мотив. Ова стања душе делују као алкохол. Она у првом тренутку појачају „жељу за борбом”, али затим је одмах, суштински, психолошки ослабе. Људско биће које схвати да је преварено и да је заправо стално систематски варано, мобилише се из револта у кратком даху, али на дуже стазе постаје очајно и депресивно, јер ову егзистенцијалну увреду и апсурд никако не може ни да схвати, нити да оправда. Човек се у дубини свога бића не мири са лажном рационалношћу или апсурдом. Управо ово људско немирење са апсурдом јесте одговор нагона живота на препознавање симптома нагона смрти, када до таквог тренутка и осећаја, у животу дође.

Дакле, видели смо да никакве суштинске рационалности у оваквом смишљеном и систематском варању и надмудривању људи нема. У глобалној равни то све производи незадовољство и хаос, смањујући сваки могући склад и ефикасност заједнице. Као и утилитарни приступ моралу, који у крајњој консеквенци завршава у самопобијању и у аутодеструкцији, тако и ова логика лажне рационалности, а у суштини логика пометње, рушења и умртвљивања, не доноси ништа друго до сопствено потирање.

На несрећу, њу је осмислио даш онај психолошки, мање интелигентан (односно, мање уман), али физички најагресивнији део људске постојине заједнице. Штавише, и егзистенцијалне људске категорије, као што су смрт или лудило, у оваквим друштвима која су сва људска права подредила само једном једином финансијском праву (и обавези) представљају „робу подложну новчаној регулацији”. Подсетимо се на овом месту на то да је француски филозоф Мишел Фуко (Foucault, 1961) с правом тврдио да се зрелост и хуманост једног друштва мере његовим односом управо према два феномена: смрти и лудилу. Зато са много разлога можемо да кажемо да су оваква имплицитна философија профаног, вулгарног, утилитарног и диктаторског материјализма и на њему почивајућег вредносног система, односно, боље рећи његовог одсуства, органски разарачи сваке људске заједнице.

Оно што је у својих „Десет стратегија манипулације јавним мњењем”, анализирајући северноамеричко друштво, описао Ноам Чомски³, јесте управо изванредан опис једног, у правом смислу речи, психолошког програма манипулације масама: 1. стратегија замарања људи и оубијављања њихове кријичности заједницом, 2. стратегија намерног изазивања проблема, након чега следи понуда решења које одговара власницима, 3. стратегија постојаности неопходне мере, 4. стратегија одложеног у будућности, 5. стратегија инфантилизације, 6. стратегија призивања емоција уместо кријичке и размисљања, 7. стратегија одржавања јавности и људи у незнању и медијском зајубљавању, 8. стратегија охрабривања медијских медија, осредњости, 9. стратегија замењивања револуција и кријичке емоцијама, и 10. стратегија Великог Инквизијора: „ми вас боље познајемо, него што ви сами себе знате”. Вредно је овде поменути и изванредне класичне анализе у истом правцу Сергеја Чакотина у делу *Силовање маса политичком програмом* (Tchakhotine, 1961).

Да закључимо: систем заснован на појму премедијације, свесне, манипулативне и перманентне преваре збуњеног људског бића, на хва-

³ Тих десет стратегија манипулације медијима се приписују Ноаму Чомском и налазе на бројним местима на Мрежи; међутим, аутор овог рада је накнадно успео да пронађе интервју Н. Чомског у којем он тврди:

„Chomsky: Well I should add a cautionary note here. You may be referring to something that circulates on the internet called, I think, 10 strategies of manipulation by the media, which is attributed to me, but I didn't write it.” [Тредало би да подстакнем на опрез, овде. Вероватно помињете нешто што циркулише интернетом и што се зове, верујем, „Десет стратегија манипулације медијима”, и што се мени приписује, мада то нисам написао.”]

На: http://www.x-pressed.org/?xpd_article=interview-with-chomsky.

шању човека у његовим стравовима и слабостима, доминантна је филозофија, односно, ultima ratio савремених финансијских диктатура и глобалистичких групава. А управо оваква слика лукавој, суровој и бесидној свећи, у психологији и психијатрији назива се - психопатија.

ПСИХОПАТСКО ДРУШТВО И ПСИХОПАТСКИ ПОЈЕДИНАЦ: СЛУЧАЈ ДАНАШЊЕГ СРПСКОГ ДРУШТВА

У српском транзиционом, расцепканом, суровом и корумпираном друштву данас (2014. године) управо психопатски психолошки профил агресивно се намеће као доминантан и грубољубиво постојећи његов и његови личности. У свим сегментима друштва, од тзв. ослобођених медија (пуних агресивних квизова такмичења, испадања и елиминација, „Скинерових кавеза”, емисија као што су „Фарма”, „Велики брат”, „Преживели” и слично), преко школства (школа пуних лажних диплома и проблематичних школских програма), преко јавних сервиса (који шаљу лажне и увећане рачуне и перманентно варају своје грађане), преко правосуђа (које брзо пресуђује само сиромашнима), преко здравства у коме сиромашни умиру, јер не могу да плате скупе операције, непокривене социјалним осигурањем, до политичких партија (са лажним идеалима и перманентним преварама бирача), али и појмом власништва из XVI века, свуда је владајући модел понашања близак гореописаној клиничкој слици. Она подразумева: суровост елиминисања и испадања, одсуство осећаја кривице, систематске покушаје преваре људи, неговање физичке буче као разарајућег дејства и психолошког слабљења индивидуа, нарцизам, егоизам, пропагирање претераног индивидуализма, одсуство емпатије према патњи других људи, подстицање медиокритета и подстицање безбројних клевета и дифамација. И поред великог броја регулишућих закона у Србији, општи образац понашања и даље остаје насиље, дарвинизам, снага физички јачега, одсуство покајања и стида, бескрупулозне крађе, лажи, мимикрија, лицемерје и површност. Међутим, тврдња да компетитивни капитализам сам по себи доноси слику света бескрупулозне утилитарности и, слободно можемо да кажемо, психопатске неосетљивости, сувројствено се тврдњи да је рад на хуманом ољемењивању оваквој његовој материјалистичкој дарвинизма тврдња више векова и да је на крају ипак дао некакве резултате.

О нехуманости друштва америчког вулгарног социјалног инжењеринга и о његовом утицају на данашње српско друштво, већ

смо писали. Али, ако узмемо у обзир чињеницу да је у невулгарној варијанти, односно у свету протестаната, који и јесу заслужни за историјски настанак капитализма, на првом месту постављена *етишка рада и етишка штедње*, онда се с правом може поставити питање: зашто се у транзиционој Србији ни после две деценије тржишних промена и смене „комунистичке парадигме”, није остварила таква интројекција капиталистичких вредности са људским ликом, него се она извитоперила у најсуровију и најнепоштенију слику света и у општедруштвену и цивилизацијску регресију?

**ЗАКЉУЧАК: ПСИХОЛОЗИ И ПСИХИЈАТРИ МОРАЈУ
ДА ПОЗНАЈУ ЕТИЧКЕ ДОКТРИНЕ**

У првом делу ове анализе, покушали смо да покажемо да је психолошко-психијатријски појам психопатије као, пре свега, карактерног поремећаја људи, један од оних појмова који трансцендирају саму психопатологију и простиру се на све домене људског живота. *Психопатско обољење уопште није могуће ни разумети, нији дијагноза јојављује, јер психопатија, ако и јесте болест, јесте, пре свега, друштвена болест.* Ако су за друге типове менталних болести и те како релевантна истраживања из области неурологије, као што су сазнања да вишак или мањак одређених неуротрансмитера ствара одређену клиничку слику (на пример, вишак допамина схизофрену, или мањак серотонина депресивну), у случају психопатије, ово сазнање је најмање релевантно. Иако ми можемо да претпоставимо да психопатија подразумева вероватно и проблематично функционисање центра за емоције у људском мозгу, као и фронталног кортекса са функцијом контроле понашања, ипак, *дугући да све психопатске неосијају серијске удице*, оно што је најрелевантније у случају дешифровања психопатског обољења, јесте анализа вредносног система одређеног друштва, моралног кодекса кога се оно држи (ако се уопште држи неког морала) и његове имплицитне философије. Сама по себи, неуролошка специфичност у оваквим стањима, не говори много о узрочној појаве, управо зато што ми знамо да и спољне околности могу да утичу на стање мозга (узмимо овде пример „Валдштајн сонате”, чије слушање, како показују експерименти у музикотерапији, повећава прокрвљеност у мозгу за око 20 посто).

Дакле, иако оваква анализа можда не може да нам објасни конкретно одрастање малог детета и његово разрешење едипалне фазе развоја, она и те како може да покаже да су узорци за идентификацију које одређена друштва нуде, управо генератори стварања озбиљне (психопатске) патологије.

Свет онакав каквог га нуди нови облик утилитарног тоталитаризма, поред тога што је узрок друштвене, јесте, просто речено, и узрок индивидуалне патологије, јер је хаотичан и неправедан, а неправда је само једно од лица нагона смрти. Јасно је да такво друштво фаворизује посебне патолошке профиле личности, међу којима *психопатски профил има централно место. Веза психопатског карактера груштва и психопатског карактера доминантног типа личности је логичка веза*. Иако ова теза није нова, њу нико психолошки и психијатријски није разматрао на примеру нових транзиционих земаља изашлих из комунистичке парадигме, *међу којима српско груштво посебно је карактеристично*.

Психопатски профил личности постојао је у свим временима и у свим друштвима, јер је, истовремено, психопатија комбинована, наследна, карактерна, и друштвена болест. Међутим, извесно је да манипулативно потрошачко друштво без моралне вертикале, односно друштво *које се одредило за утилитаризам, а не за деонтологију, охрабрује овакве стурктуру личности*. Из овога следи да наша неуролошка и психолошка борба против психопатије није довољна без етичке, социолошке, социјалне и друштвене борбе. Психопатија није туберкулоза него агресивна осовина људског бића охрабрена у дарвинистичким, компетитивним и нехуманим заједницама без вере у позитивну суштину човека и без моралне вертикале. У овом смислу, *психопатија је чинила једна слика свега (Свејоназор, „Weltanschauung“) у којој које/која морамо да се боримо пре него што психијатријски и судски осудимо психопатског манипулатора или убицу*.

Из истог разлога, сваки колега психолог, психијатар и психотерапеут апсолутно би морао да поседује знање из области етике и морао би да зна, али и да разуме разлику између деонтолошке и утилитаристичке етичке доктрине, као и све последице ове суштинске разлике.

Рецимо и да би, посебно, српски психолози, психијатри и психотерапеути требало што пре да изађу из сенке удобног транзицијског конформизма и да, успостављајући дијагнозе, а пре свега дијагнозу психопатије, реагују у друштву и као научници, али и као етичари (имајмо овде у виду чињеницу да је донедавно

једна психолошкиња са београдског универзитета, очај радника који су у Србији нагло остајали без посла, јавно тумачила као „слабост ега“).

Наш закључак је, зато, да, у суштини, ниједно клиничко разматрање психопатске дијагнозе није дубински могуће без расправа о облику друштва и о утилитаристичкој етичкој теорији у свим њеним облицима. Наш закључак јесте да ниједну праву психопатију није могуће дијагностификовати без истраживачке сарадње психијатара, психолога, педагога, социолога, а пре свега, психолога морала и етичара.

Сви знамо, само то понекада заборављамо, да је, с оне стране људске неуролошке и биолошке нужности, свету друштвених идеја и уређења живог друштва једино преостало историјско поље мале или велике човекове слободе и алтруизма. Људско биће требало би стално подсећати на то да је слободно, а да људи међусобно нису и не смеју да буду међусобно супротстављени вукови. Људско биће требало би учити демократији, уместо је насилно уводити новим и старим светским поретцима. „Добро је донети народу демократију, али је много боље припремити га и васпитати за њу” – говорио је Монтескје.

„Свет у коме свако ради за сваког [...], праведнији је од оног у коме су сви свима само усљуйно средство”, писао је видовито Николај Берђајев (Berdiaev, 1938).

На крају, кажимо и ово: можда ће психопатски профил личности постојати у свим временима и у свим друштвима, али он неће у сваком друштву моћи да исплива на површину као „елита друштва”, него ће, као и сваки муљ, због своје велике тежине, природно остати на дну.

ОПШТА ЛИ-
ТЕРАТУРА

Алечковић-Николић, М. (2002). „Појам лудила у словенској и источнохришћанској традицији”. У: *О Дому и Искону*. Београд: Гутембергова Галксија.

Алечковић-Николић, М. (2013). *Психологија идеја Слободе и Правде и српски национални инџерес*. Београд: Мирослав.

Blair, J. & et al. (2005). *The Psychopath - Emotion and the Brain*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Bataille, G. (1949). *La Part Maudite*. Paris: Éditions de Minuit.

Cleckley, H. (1984). *The mask of sanity: An attempt to clarify some issues about the so-called psychopathic personality*. Private edition.

- Fromm, E. (1963). *La peur de la liberté*. Paris: Buchet-Chastel.
- Fromm, E. (1975). *La passion de détruire: Anatomie de la destructivité humaine*. Paris: Laffont.
- Herbert, M. (1968). *Čovjek jedne dimenzije*. Veselin Masleša.
- Hobz, T. (1961). *Levijatan*. Beograd: Kultura.
- Hare, R. D. (1999). *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths Among Us*. New York: Guilford Press.
- Kant, E. (1958). *Kritika cistog uma*. Bgd: Kultura.
- Trimble, M. (1990). „Psychopathology of Frontal Lobe Syndromes”. *Seminars in Neurology*, 10(03), 287–294. doi:10.1055/s-2008-1041280
- Oakley, B.A. (2008). *Evil Genes: Why Rome Fell, Hitler Rose, Enron Failed, and My Sister Stole My Mother's Boyfriend*. Buffalo, N. Y: Prometheus Books.
- Ruso, Ž.-Ž. (1950). *Emil ili o vaspitanju*. Beograd: Znanje.
- Ruso, Ž.-Ž. (1949). *Društveni Ugovor*. Beograd: Prosveta.
- Whyte, L. (1971). *L'inconscient avant Freud*. Paris: Payot.
- Widiger, T. & et al. (1995). *Personality Disorder Interview-IV, Chapter 4: Antisocial Personality Disorder*. Psychological Assessment Resources, Inc.
- Yung, C. G. (1959). *Aion, Researches into the phenomenology of the self*. Princeton: Princeton University Press.

-
- ЛИТЕРАТУРА Adler, A. (1961). *Pratique et théorie de la psychologie individuelle comparée*. Paris: Éditions Payot.
- Berdiaev, N. (1938). *Les sources et le sens du communisme russe*. Paris: Gallimard.
- Diel, P. (1948). *La Psychologie de la motivation*. Presses Universitaires de France.
- Foucault, M. (1961). *L'Histoire de la folie à l'âge classique*. Paris: éd. Poche.
- Musil, R. *L'Homme sans qualités*. Paris: Édition Points.
- de Montesquieu, C. (1949). *L'esprit des Lois*. Paris: Garnier Frères.
- Twain, M. (2004). *What is man*. Free kindle book.
- Tchakotine, S. (1961) *Le Viol des Foules par la Propaganda politique*. Paris: NRF, Gallimard.

MILA S. ALEČKOVIĆ NIKOLIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY
SOCIÉTÉ DE PSYCHOPATHOLOGIE DE L'EXPRESSION ET D'ART-THÉRAPIE
PARIS

SUMMARY

THE DIAGNOSIS OF PSYCHOPATHY: WHY PSYCHIATRISTS AND
PSYCHOLOGISTS NEED TO KNOW ETHICAL DOCTRINES

This paper analyzes the problem of the nature of the most difficult nosologic psychopathological diagnosis – psychopathy in all its features, the neurological and psychological, the social and the political.

The paper also analyzes the analogy: the character of the society vis-à-vis the character of the individual. In the second part, this work develops the concept of psychopathy as a general „picture of the world,” a period of time and the community, with special reference to the harsh financial Darwinism and the Serbian society today (2014).

The conclusion of the paper is that it is impossible to diagnose any disease as psychopathy if the psychiatric and psychological analysis does not include an analysis of sociologists, pedagogues, and especially psychologists of morality and ethicists.

Finally, the attitude of the author is that every psychiatrist and psychologist who meet with psychopathy and judge it absolutely needs to know the most important ethical doctrine (deontology and utilitarianism), their opposition, as well as their consequences.

KEY WORDS: psychopathy, psychopath, elimination, guilt, Darwinism, ethical utilitarianism, deontology.

